

NOTATKA DOT. PRACY CENTRALNEJ KOMISJI DS. STOPNI I TYTUŁÓW

z posiedzenia plenarnego Komitetu Socjologii PAN

w dniu 20 listopada 2013 r.

Obecni na posiedzeniu członkowie Sekcji I Nauk Humanistycznych i Społecznych Centralnej Komisji ds. Stopni i Tytułów (CK): prof. Antoni Sułek (UW), prof. Marek S. Szczepański (UŚ) i prof. Edmund Wnuk-Lipiński (ISP PAN), przedstawili najważniejsze informacje o pracy CK i problemy pracy Sekcji.

CK zajmuje się sprawami habilitacyjnymi i profesorskimi w starej i nowej formule, nadawaniem (i – wyjątkowo - zawieszaniem i odbieraniem) uprawnień do nadawania stopni doktorskich i habilitacyjnych, odwołaniami od decyzji rad jednostek naukowych (JN) i od decyzji własnych oraz – w związku z tymi procedurami - także nieuczciwymi praktykami w nauce.

Członkowie CK zapoznają się z dokumentami składanymi przez Rady JN i kandydatów do habilitacji i profesury oraz kolegalnie proponują Sekcji recenzentów ze strony CK. Kierują się przy tym kompetencjami ogólnymi i szczegółowymi recenzentów, ich lokalizacją instytucjonalną oraz doświadczeniami ze współpracy z nimi. Recenzenci powinni być kompetentni, zróżnicowani instytucjonalnie i nie znajdować się w sytuacji konfliktu interesów. Dobry zestaw recenzentów nie zawsze jest łatwo skonstruować, choćby dlatego, że im węższa dziedzina badań, tym mniej jest w niej utytułowanych specjalistów i tym trudniej o osoby nie związane ze sobą współpracą i koleżeństwem naukowym.

W ostatnich miesiącach gwałtownie wzrosła liczba aplikacji o nadanie habilitacji i profesury, co w pewnym stopniu było „ucieczką” przed nowymi procedurami i wiązało się z przekonaniem (jeszcze nie sprawdzonym!), że trudniej będzie je przejść. Zdarzało się więc, że dokumentacja była kompletowana pośpiesznie, a prace wydawano raczej w zakładach poligraficznych niż w wymagających wydawnictwach naukowych.

Nowa procedura habilitacyjna jest skomplikowana. Aplikant składa, opisaną w Ustawie o stopniach naukowych, dokumentację bezpośrednio do CK, a ta, po sprawdzeniu jej od strony formalnej, przesyła ją do wskazanej przez kandydata JN. Rada JN podejmuje uchwałę w sprawie jej przyjęcia. Rada może nie przyjąć habilitacji do procesowania; Ustawa nic nie mówi o warunkach i o uzasadnieniu odmowy, Rady mogą się tu kierować jakimiś własnymi zasadami. W sytuacji odmowy, kolejną JN wyznacza CK, ale wtedy JN nie może odmówić. Rada JN wskazuje 3 członków Komisji, w tym 1 recenzenta i sekretarza. *Nie muszą* oni być pracownikami tej JN, ale trudno sobie wyobrazić, by sekretarz był z zewnątrz. Sekretarz i нефunkcyjny członek Komisji powinni mieć kompetencję wystarczającą do własnej oceny dorobku habilitanta (w głosowaniu w komisji ich głos liczy się tak samo jak recenzentów). CK wskazuje pozostałych 4 członków, w tym przewodniczącego i dwóch recenzentów oraz powołuje cały skład komisji. Kluczową rolę w tej 7-osobowej Komisji odgrywa przewodniczący i sekretarz, od ich sprawności zależny przebieg procedury. Ustawowo recenzenci mają 6 tygodni, licząc od dnia powołania komisji

na napisanie recenzji, w praktyce jest to 6 tygodni od momentu otrzymania kompletu dokumentów.

Komisja wydaje *opinię* dla Rady, a uchwałę o nadaniu albo odmowie nadania stopnia podejmuje Rada JN na wniosek przewodniczącego Rady. Opinia komisji powinna być przedstawiona przez sekretarza, a w trudniejszych sytuacjach, np. niezdecydowanej opinii komisji – przez jej przewodniczącego. Rada JN ma prawo podjąć uchwałę niezgodną z opinią komisji, ale wówczas w poprzedzającej głosowanie dyskusji powinny paść istotne argumenty za stanowiskiem Rady i argumenty te powinny być *zaprotołowane* – wszystko tak samo jak w starej procedurze. Jest to ważne, gdyż można się spodziewać, że habilitant z *pozytywną* opinią komisji, odrzucony uchwałą Rady odwoła się od tej uchwały i, jak pokazuje doświadczenie, CK prawdopodobnie nakaże ponowne głosowanie w tej lub innej radzie - *jeśli w protokole nie będzie argumentów za odmową nadania stopnia*.

Jeśli, po pozytywnej opinii komisji habilitacyjnej Rada JN *nie przyjmie* wniosku przewodniczącego Rady o uchwalenie *nadaniu* stopnia, „nie oznacza to ... automatycznie odmowy nadania, lecz **konieczne jest przeprowadzenie drugiego głosowania**, tym razem z wnioskiem o odmowę nadania stopnia, w którym również decyduje się bezwzględną większością głosów” (Komentarz do Ustawy, zob. niżej, s. 80). Odstępstwa od tej zasad mogą być podstawą odwołania aplikanta do CK. Analogicznie, jeśli po *negatywnej* opinii komisji habilitacyjnej Rada JN *nie przyjmie uchwały o odmowie nadania*, **konieczne jest drugie głosowanie**, tym razem z wnioskiem o nadanie stopnia. Odstępstwa od tych zasad mogą być podstawą odwołania aplikanta do CK.

Do postępowania habilitacyjnego może być dopuszczona „osoba, która posiada --- osiągnięcia naukowe --- uzyskane po otrzymaniu stopnia doktora, stanowiące *znaczny wkład* autora w rozwój określonej dyscyplin naukowej ---- **oraz** wykazuje się *istotną* aktywnością naukową” (art. 16 Ustawy). **Recenzja habilitacyjna powinna oceniać każdy z tych dwóch elementów w odrębnych, wyraźnie zaznaczonych częściach**. Zdaniem CK, recenzenci powinni być o tym zawczasu **poinformowani** (Komunikat CK 2/2012, zob. niżej); może to zrobić Dziekan lub przewodniczący komisji habilitacyjnej. Dobrą praktyką jest dołączanie do pisma i umowy dla recenzenta tekstu rozporządzenie o kryteriach habilitacji.

Osiągnięciem może być **monografia** albo **jednotematyczny cykl publikacji (JCP)**. JCP bywa rozumiany bardzo wąsko – na jednym z wydziałów uznano nawet, że JCP musi być czymś, co stanowi realizację wcześniej zadeklarowanego zamiaru, a nie czymś, co uznawane jest za cykl dopiero *post factum*. Przez niektórych habilitantów cykl rozumiany jest tak szeroko, że obejmuje dziedzinę badań lub nawet subdyscyplinę socjologii, np. politykę społeczną lub socjologię polityki – to na pewno nie są cykle *jednotematyczne*. Ponadto **cykl może stanowić tylko fragment dorobku publikacyjnego**, oprócz niego habilitant musi mieć istotny inny publikacyjny dorobek podoktorski oraz wykazać się innymi aktywnościami. Pod tym względem nic się nie zmieniło w stosunku do starej ustawy, *nie ma* habilitacji za niewyspecyfikowany całokształt dorobku.

Ważne jest, że JCP różni się od monografii wyłącznie formą. To ekwiwalentne formy dorobku naukowego, zatem **ich wartość i objętość muszą być do siebie zbliżone**.

Ocena, czy JCP jest wystarczająco jednorodny tematycznie i obszerny należy do recenzentów, komisji i Rady JN. Nawet jeżeli CK ma wątpliwości w tym względzie,

to nie może odmówić przyjęcia dokumentacji, zwraca się tylko do aplikanta o nadanie cyklowi adekwatnej do tematu nazwy. CK może się też zwrócić o uporządkowanie wykazów publikacji i innych dokumentów. Jeżeli aplikant umieszcza w cyklu prace współautorskie, to dołącza zaświadczenie współautorów (a nie jego oświadczenie własne!) o ich udziale w powstaniu takich prac; wzór na stronie CK.

W ocenie dorobku w toku procedury habilitacyjnej zwraca się uwagę, czy jest on lokalny, ogólnopolski czy międzynarodowy (ten ostatni, zwłaszcza jeśli ulokowany jest w czasopiśmie z listy JCR, oceniany jest najwyżej). Zasadniczo lepiej ocenia się wyraźnie wskazaną rozprawę habilitacyjną niż rozproszony dorobek w postaci artykułów i rozdziałów w pracach zbiorowych. Dotychczas nie praktykuje się zliczania habilitantom „punktów ministerialnych” – ocena dorobku ma charakter jakościowy, aczkolwiek ranga publikacji w czasopiśmie jest określana na podstawie IF lub punktów tych czasopism.

Wymogi dotyczące osób występujących o nadanie stopnia **doktora habilitowanego** ulegają w nowym trybie **złagodzeniu**: nie ma kolokwium i wykładu habilitacyjnego, a cała procedura nie wymaga obecności habilitanta. Wydaje się natomiast, że wynik postępowania staje się – z perspektywy habilitanta i Rady – mniej przewidywalny, albowiem większość komisji habilitacyjnej oraz recenzentów powoływana jest bez udziału Rady JN, w której habilitant pracuje lub w której się tylko habilituje.

Postępowanie w sprawie nadania tytułu **profesora** natomiast staje się dla kandydata wyraźnie **trudniejsze**. Kandydat musi wykazać się m.in. „osiągnięciem naukowym *znacznie przekraczającym wymagania stawiane w postępowaniu habilitacyjnym*”. Recenzenci i CK oczekują od kandydatów także osiągnięć po habilitacji większych niż ich własne osiągnięcia przed habilitacją. Tzw. książka profesorska nie jest wymagana, ale dobra książka jest wysoko ceniona. Od kandydata wymaga się wypromowania trzech doktorów (do tej pory wymagano jednego). Wprawdzie w dwóch z tych promotorstw można być tzw. promotorem pomocniczym, ale takim promotorem może być tylko doktor (nie habilitowany). Dzisiejsi doktorzy habilitowani muszą mieć więc trzech własnych doktorów, ale obecnym doktorem ich dzisiejsze promotorstwo pomocnicze może się przydać w przyszłości.

Uwagi i rekomendacje sformułowane przez członków CK:

- Do CK często wpływają recenzje budzące wątpliwości, wypełnione negatywnymi uwagami, a mimo to zakończone pozytywną (czasami jednozdaniową) konkluzją. Zdarza się zatem, że w głosowaniach upadają wnioski o nadanie tytułu profesora, które mają nawet 4 pozytywne recenzje, po szczegółowym zapoznaniu się referentów i całej sekcji CK z ich treścią. **Bardzo ważne jest aby konkluzje recenzji były spójne z jej treścią**, CK niechętnie wybiera ponownie recenzentów, którzy piszą recenzje zdawkowe lub niespójne.
- **Recenzje wydawnicze i habilitacyjne nie powinny być pisane przez tę samą osobę** – są to recenzje inne gatunkowo, a napisanie pozytywnej recenzji wydawniczej może zobowiązywać autora do konsekwencji. Recenzent wydawniczy bywa też proponowany wydawnictwu przez samego autora. Ponadto, ma on swój udział w ostatecznej wersji książki (często habilitant mu we wstępie dziękuje!) i jest wybierany przez Radę JN ze świadomością, że on tę

habilitację już pozytywnie zrecenzował (test o wyniku znanym z góry ma małą wartość dowodową) Nie ma *formalnego* zakazu łączenia tych funkcji, ale CK może sugerować Radzie zmianę recenzenta, a – w nowym trybie – może nawet nie powołać wskazanego przez Radę recenzenta do komisji.

- W przewodzie habilitacyjnym Rady JN **nie powinny proponować jako recenzentów promotorów doktoratu lub/i przełożonych aplikantów**. Przy wyborze recenzenta CK zwraca też uwagę, czy nie występują praktyki wzajemnego recenzowania. Podobnie unika się wskazywania jako recenzentów osób, które w przeszłości były współautorami *ważnych* lub *licznych* prac z kandydatem, którego dorobek podlega ocenie. Nie ma tu nigdzie formalnych zakazów, ale CK zmierza do tego, aby oceny dokonywali recenzenci zewnętrzni, zwiększając tym samym wartość recenzji. Wykonalność tego postulatu rośnie: do niedawna, gdy środowisko socjologów akademickich było mniejsze, trudniej było o kompetentnych recenzentów zewnętrznych, obecnie nie ma już powodu by wszyscy recenzenci byli np. „z Krakowskiego Przedmieścia” albo z uczelni katolickich.
- Do recenzowania trzeba **zapraszać nie tylko osoby z własnych lub bliskich ośrodków, ale także z innych, w tym mniejszych ośrodków akademickich**. Ośrodki te ubiegają się o uprawnienia do nadawania stopni, a ich pracownicy muszą gdzieś nabyć doświadczeń recenzentkich. Do ubiegania się o własną profesurę także trzeba być przedtem dwa razy recenzentem habilitacji lub doktoratu. Recenzowanie wniosków w innych ośrodkach pozwala także poznać wymagania i praktyki stosowane poza swoją szkołą i może przyczynić się do zbliżenia kryteriów ocen w skali całej dyscypliny.
- Komisja habilitacyjna ma prawo zażądać od habilitanta przedstawienia - we wskazanym terminie i liczbie kopii – prac składających się na „osiągnięcie” lub „osiągnięcia naukowe lub artystyczne”. **Komisja może też poprosić kandydata o dostarczenie zestawów tych spośród pozostałych jego prac, w których w jego własnej ocenie, jego wkład jest największy**. Samodzielne wyszukiwanie przez recenzentów, często trudnodostępnych prac kandydata utrudnia i opóźnia procedury, Zatem, w swoim własnym interesie sam kandydat powinien wykazywać w tym względzie inicjatywę i np. zaraz po otrzymaniu kopii pisma CK do Dziekana o powołaniu komisji, powinien skontaktować się z sekretarzem komisji lub z odpowiednim dziekanatem. Komisja ma też prawo zażądać egzemplarza pracy doktorskiej, gdy ma wątpliwości czy jej część (także zmieniona) nie trafiła do rozprawy habilitacyjnej.
- Na ocenę merytoryczną wpływa także **sposób przygotowania dokumentów pod względem formalnym**. Chaos czy niedbalstwo w dokumentacji są bardzo źle odbierane przez oceniających. Nie chodzi tylko o sprawy czysto porządkowe (np. rozbieżności między autorem referatem a spisem publikacji, pomyłki w numerach czasopism itp.). Aplikanci często nie oddzielają prac naukowych od popularnych i publicystycznych, tekstów tylko „zawieszonych” na portalach internetowych od opublikowanych w recenzowanych czasopismach elektronicznych, recenzji prac cudzych od prac własnych itd., przez co strategicznie tworzą wrażenie niezwykle bogatego dorobku publikacyjnego, w którym po dokładnej analizie tylko mała część może okazać się oryginalną.
- Osoby aplikujące o nadanie stopnia lub tytułu naukowego **mają prawo odwołać się od decyzji Rad JN i samej CK**. Swe odwołania motywują zwykle względami

proceduralnymi. Obowiązuje zasada sprawiedliwości proceduralnej, zatem istotne uchybienia procedury mogą być podstawą do uwzględnienia odwołania. Nakazuje to Radom JN szczególną dbałość o przestrzeganie przepisów Ustawy. Coraz częściej osoby odwołujące się korzystają z pomocy kancelarii prawnych, a także powołują się na przepisy kodeksu postępowania administracyjnego. Przepisy kpa wprawdzie stosują się do procedur nadawania stopni i tytułów naukowych, ale nie stosują się bezpośrednio, lecz tylko „odpowiednio”. Oznacza to np., że nie można podważyć decyzji Rady JN czy CK na tej podstawie, że została ona podjęta bez obecności zainteresowanego lub, że uzasadnieniem negatywnej decyzji CK są zanonimizowane oceny referentów CK oraz wynik tajnego głosowania.

Wątki z dyskusji:

– Brak możliwości rozmowy Komisji z aplikantem.

- 1) Komisja zaprasza habilitanta na rozmowę tylko w trybie wyjątkowym. Stosowny przepis mówi: *W szczególnych przypadkach, uzasadnionych wątpliwościami komisji habilitacyjnej dotyczącymi dokumentacji osiągnięć naukowych, komisja może przeprowadzić z wnioskodawcą rozmowę o jego osiągnięciach i planach naukowych.*
- 2) Nowa procedura habilitacyjna miała zniwelować dyskomfort związany z przepytывaniem kandydata na kolokwium. Komisja zapraszając kandydata na spotkanie nie powinna zatem zadawać mu pytań sprawdzających jego wiedzę.
- 3) Zgodnie z obowiązującymi przepisami kandydat może odmówić przyścia na spotkanie z Komisją.

– Komputerowe wspomaganie zebrań Komisji.

Przepisy dopuszczają telekonferencję, ale w opinii dyskutantów Komisja powinna się zbierać na posiedzeniach *bezpośrednich* i w ich trakcie ustalać stanowisko.

– Zasady powoływania sekretarzy Komisji.

Jakość protokołu przygotowanego przez sekretarza w dużej mierze zależy od jego kompetencji w danej dziedzinie – stąd wybór sekretarza powinien być szczególnie staranny. To on opracowuje dokumenty, na podstawie których członkowie Komisji i Rady podejmują decyzje związane z przyjęciem lub odrzuceniem wniosku.

– Konsekwencje dla Rady JN, która odrzuca opinie powołanej przez CK komisji habilitacyjnej.

Rada JN nie jest notariuszem komisji i ma prawo, tak samo jak w starej formule, podjąć uchwałę zgodną *albo niezgodną* z opinią komisji. Uchwała niezgodna z opinią komisji musi jednak, też tak samo jak dotychczas, być dobrze uzasadniona, sam wynik głosowania nie wystarcza. Rozbieżności pomiędzy opiniami komisji habilitacyjnej a uchwałami Rady JN uprawniają CK do podjęcia postępowania wyjaśniającego, którego przebieg i możliwe konsekwencje opisane są w Ustawie par. 9.1-3.

– **Czy wyznaczony recenzent może odmówić przygotowania recenzji?**

Recenzowanie jest obowiązkiem ustawowym, ale nie ma obowiązku przyjmowania każdej liczby wniosków. Czasami także inne, niemniej ważne i nie mniej terminowe obowiązki mogą uniemożliwić przygotowanie recenzji w wyznaczonym terminie. Recenzowania można także odmówić w sytuacji, gdy czujemy się niekompetentni lub znajdujemy się w sytuacji konfliktu interesów lub w innych okolicznościach, które mogłyby utrudnić nam bezstronną ocenę. *Nie można odmówić recenzowania na podstawie wstępnego uznania dorobku za słaby* – takie odmowy wpływają fatalnie na poziom procedury, gdyż eliminują z niej recenzje krytyczne. Odmawiając recenzowania trzeba to robić natychmiast, aby nie opóźnić procedury (sekcja CK zbiera się tylko raz na miesiąc).

Osobną sprawą jest nadmierne przeciąganie terminów składania recenzji. Przysłanie recenzji po wielu miesiącach jest bardzo dotkliwie dla habilitantów i może komplikować ich kariery akademickie.

Warto sięgać do samej Ustawy o stopniach naukowych, a także do „Komentarza do Ustawy o Stopniach Naukowych i Tytule Naukowym” autorstwa H. Izdebskiego i J.M. Zielińskiego, Warszawa 2013.

Na stronie CK (www.ck.gov.pl/komunikaty) znajduje się Komunikat nr 2/2012 CK dot. toku postępowania habilitacyjnego, wraz załącznikami - fragmentami Ustawy oraz stosownych rozporządzeń. Warto też tam śledzić „często zadawane pytania”.

Opracowała dr Marcjanna Nózka,
sekretarz Komitetu Socjologii PAN